

به نام اهورا مزدا

گذرک بر فلسفه نام ماههاک ایران زمین

آیا میدانید تعاریف ماه هاک سال خورشیدی چیست؟

فروردین

فروردین نام نخستین ماه و فصل بهار و روز نوزدهم هر ماه در گاه شماری اعتدالی خورشیدی است. در اوستا و پارسی باستان فرورتینام، در پهلوی فرورتین و در فارسی فروردین گفته شده که به معنای فروردهای پاکان و فروهرهاک ایرانیان است. بنا به عقیده پیشینیان، ده روز پیش از آغاز هر سال فروهر در گذشتگان که با روان و وجدان از تن جدا گشته، برای سرکشی خان و مان دیرین خود فرود می آیند و ده شبانه روز روک زمین به سر میبرند. به مناسبت فرود آمدن فروهرهاک نیکان، هنگام نوروز را جشن فروردین خوانده اند. فروهران در ده روز آخر سال بر زمین هستند و بامداد نوروز پیش از بر آمدن آفتاب، به دنیاک دیگر می روند.

اردیبهشت

اردیبهشت نام دومین ماه سال و روز دوم هر ماه در گاهشماری اعتدالی خورشیدی است. در اوستا اشاوهیشتا و در پهلوی اشاوهیشت و در فارسی اردیبهشت گفته شده که کلمه ای است مرکب از دو جزء:

جزء اول ((اشا)) از جمله لغاتی است که معنی آن بسیار منبسط است، راستی و درستی، تقدس، قانون و آئین ایزدی، پاکی... و بسیار هم در اوستا به کار برده شده است. جزء دیگر این کلمه که واژه ((وهیشت)) باشد. صفت عالی است به معنای بهترین، بهشت فارسی به معنی فردوس از همین کلمه

است. در مجموع این کلمه به بهترین راستی و درستی است. در عالم روحانی نماینده صفت راستی و پاکی و تقدس اهورامزداست و در عالم مادی نگاهی کلیه آتش های روک زمین به او سپرده شده است. در معنی ترکیب لغت اردیبهشت ((مانند بهشت)) هم آمده است.

خرداد

خرداد نام سومین ماه سال و روز ششم در گاهشمار اعتدالی خورشیدک است. در اوستا و پارسی باستان هئوروتات، در پهلوی خردات و در فارسی خورداد یا خرداد گفته شده که کلمه اک است مرکب از دو جزء: جزء هئوروه که صفت است به معنای رسا، همه، درست، و کامل. دوم تات که پسوند است برای اسم مونث، بنابراین هئوروتات به معنای کمال و رسایی است. ایزدان تیرو باد و فروردین از همکاران خرداد می باشند. خرداد نماینده رسایی و کمال اهورامزداست و در گیتی به نگاهی آب گماشته شده است.

تیر

تیر نام چهارمین ماه سال و روز سیزدهم هر ماه گاهشمارک اعتدالی خورشیدک است. در اوستا تیشریه، در پهلوی تیشتر و در فارسی صورت تغییر یافته آن یعنی تیر گفته شده که یکی از ایزدان است و به ستاره شعراک یمانی اطلاق می شود. فرشته مزبور نگهبان باران است و به کوشش او زمین پاک، از باران بهره مند می شود و کشتزارها سیراب میگردد. تیشتر رادر زبانهای اروپایی سیریوس خوانده اند. هر گاه تیشتر از آسمان سر بزند و بدرخشد مژده ریزش باران می دهد. این کلمه را نباید با واژه عربی به معنی سهم اشتباه کرد.

امرداد

امرداد نام پنجمین ماه سال و روز هفتم هر ماه در گاهشمارک اعتدالی خورشیدک است. در اوستا امرتات، در پهلوی امرداد و در فارسی امرداد گفته شده که کلمه اک است مرکب از سه جزء:

اول ((ا)) ادات نفی به معنی نه، دوم ((مرتا)) به معنی مردنی، نیست و نابود شدنی و سوم تات که پسوند و دال بر مونث است. بنابر این امرداد یعنی بی مرگی و آسیب ندیدنی یا جاودانی. پس واژه ((امرداد)) به غلط

استعمال می شود. در ادبیات مزدیسنا امرداد یکی از امشاسپندان است که نگاهی نباتات با اوست. در مزدیسنا شخص باید به صفات مشخصه پنج امشاسپند دیگر که عبارتند از :

نیک اندیشی، صلح و سازش، راستی و درستی، فروتنی و محبت به هم‌نوع، تأمین اسایش و امنیت بشر مجهز باشد تا به کمال مطلوب همه که از خصایص امرداد است نایل گردد.

شهریور

شهریور نام ششمین ماه سال و روز چهارم هر ما در گاهشماری اعتدالی خورشیدی است. در اوستا خشتروئیریه، در پهلوی شتریور و در فارسی شهریور میدانند. کلمه اک است مرکب از دو جزء: خشت که در اوستا و پارسی باستان و سانسکریت به معنی کشور و پادشاهی است و جزء دوم صفت است از ور به معنی برترک دادن وئیریه یعنی برگزیده و آرزو شده و جمعا یعنی کشور منتخب یا پادشاهی برگزیده. این ترکیب بارها در اوستا به معنی بهشت یا کشور آسمانی اهورامزدا آمده است. شهریور در جهان روحانی نماینده پادشاهی ایزدک و فر و اقتدار خداوندک است و در جهان مادی پاسبان فلزات چون نگاهی فلزات با اوستاو را دستگیر فقرا و ایزد رحم و مروت خوانده اند. روایت شده است شهریور آزرده و دلتنگ می شود از کسی که سیم و زر را بد به کار اندازد یا بگذارد که زنگ بزند.

مهر

در سانسکریت میترا، در اوستا و پارسی میتر، و در پهلوی میترو، و در فارسی مهر گفته می شود. که از ریشه سانسکریت آمده به معنی پیوستن. اغلب خاورشناسان معنی اصلی مهر را واسطه و میانجی ذکر کرده اند. مهر واسطه است میان آفریدگار و آفریدگان. میتره در سانسکریت به معنی دوستی و پروردگار و روشنایی و فروغ است و در اوستا فرشته روشنایی و پاسبان راستی و پیمان است. مهر، ایزد همواره بیدار و نیرومند استو برای یارک کردن راستگویان و بر انداختن دروغگویان و پیمان شکنان در تکاپوست. مهر از برای محافظت عهد و پیمان و میثاق مردم گماشته شده است. از این رو فرشته فروغ و روشنایی نیز هست که هیچ چیز از او پوشیده نمی ماند. برای آنکه از عهده نگاهی بر آید اهورامزدا به او هزار گوش و ده هزار چشم داده است. مقام مهر در بالای کوه ((هرا)) است. انجایی که نه روز است و نه شب، نه گرم است و نه سرد، نه ناخوشی و نه کثافت. مهر از آنجا بر ممالک آریایی نگران است. این؟ آرامگاه خود به پهنای کره زمین است یعنی مهر در همه جا حاضر است و با شنیدن آواک ستمدیدگان آگاه گشته به یارک آنان می شتابد.

آیین مهر در دین مسیح نیز مشهود است. ایزد مهر در اصل بجز ایزد خورشید بوده است اما بعدها آندو را یکی دانسته اند. مورخان یونانی مهر را به نام میترس یاد کرده اند و ذکر کرده اند که ایرانیان خورشید را به اسم ((میترس)) میستایند. از این خبر پیداست که در يك قرن پیش از میلاد مسیح آندو با یکدیگر خلط شده اند. نگهبانی ماه هفتم و روز شانزدهم هر ماه را به عهده ایزد مهر است.

آبان

در اوستا آپ در پارسی باستان آپی و در فارسی آب گفته می شود. در اوستا بارها ((آپ)) به معنی فرشته نگهبان آب استعمال شده و همه جا به صیغه جمع آمده است. نام ماه هشتم از سال خورشیدک و نام روز دهم از هر ماه را، آبان میدانند. ایزد آبان موکل بر آهن است و تدبیر امور و مصالح ماه به او تعلق دارد. به سبب آنکه ((زو)) که یکی از پادشاهان ایران بود در این روز با افراسیاب جنگ کرده، او را شکست داده، تعاقب نمود و از ملك خویش بیرون کرد، ایرانیان این روز را جشن می گیرند. دیگر آنکه چون مدت هشت سال در ایران باران نبارید مردم بسیار تلف گردید و بعضی به ملك دیگر رفتند. عاقبت در همین روز باران شروع به باریدن کرد و بنابراین ایرانیان این روز را جشن کنند. آفتاب در این ماه در برج عقرب یا کژدم قرار می گیرد.

آذر

در اوستا آتر، آثر، در پارسی باستان آتر، در پهلوی آتر، و در فارسی آذر می گویند. آذر فرشته نگهبان آتش و یکی از بزرگترین ایزدان است. آریائیان (هندوان و ایزدان) بیش از دیگر اقوام به عنصر آتش اهمیت میدادند. ایزد آذر نزد هندوان، آگنی خولنده شده و در ((ودا)) (کتاب کهن و مقدس هندوان) از خدایان بزرگ به شمار رفته است. آفت اب در این ماه در برج قوس یا کماندار قرار می گیرد.

دی

در اوستا داثوش یا دادها به معنی آفریننده، دادار و آفریدگار است و غالباً صفت اهورامزدا است و آن از مصدر ((دا)) به معنی دادن و افزیدن است. در خود اوستا صفت دثوش (=دی) برای تعیین دهمین ماه استعمال شده است. در میان سی و روز ماه، روزهای هشتم و بیست و سوم به

دک (آفریدگار، دثوش) موسوم است. برای اینکه سه روز موسوم به ((دک)) با هم اشتباه نشوند نام هر يك را به نام روز بعد می پیوندند. مثلاً روز هشتم را ((دک باز)) و روز پانزدهم را ((دک بمهر)) و... دک نام ملکی است که تدبیر امور و مصالح روز و ماه دک به او تعلق دارد.

بهمن

در اوستا وهومن، در پهلوی وهومن، در فارسی وهمن یا بهمن گفته شده که کلمه اک است مرکب از دو جزء: ((وهو)) به معنی خوب و نیک و ((مند)) از ریشه من به معنی منش؛ پس یعنی بهمنش، نیک اندیش، نیک نهاد. نخستین آفریده اهورامزدا است و یکی از بزرگترین ایزدان مزدیسنا. در عالم روحانی مظهر اندیشه نیک و خرد و توانایی خداوند است. انسان را از عقل و تدبیر بهره بخشید تا او را به آفریدگار نزدیک کند. یکی از وظایف بهمن این است که به گفتار نیک را تعلیم می دهد و از هرزه گویی باز می دارد. خروس که از مرغکان مقدس به شمار می رود و در سپیده دم با بانگ خویش دیو ظلمت را رانده، مردم را به برخاستن و عبادت و کشت و کار می خواند، ویژه بهمن است. همچنین لباس سفید هم از آن وهمن است. همه جانوران سودمند به حمایت بهمن سپرده شده اند و کشتار در بهمن روز منع شده است. بنا به نوشته ابوریحان بیرونی جانوران سودمند به حمایت بهمن سپرده شده اند و کشتار در بهمن روز منع شده است. بهمن اسم گیاهی است که به ویژه در جشن بهمنچه خورده می شود. و در طب نیز این گیاه معروف است.

اسفند

در اوستا اسپنتا آرمیتی، در پهلوی اسپندر، در فارسی سپندار، مذ، سفندار، مذ، اسفندار، مذ، و گاه به تخفیف سپندار و اسفند گفته شده که کلمه اک است مرکب از دو جزء: سپند، که صفت است به معنی پاک و مقدس، یا ارمتی هم مرکب از دو جزء: اول آرم که قید است به معنی درست، شاید و بجا. دوم متی از مصدر من به من معنی اندیشیدن. بنابراین ارمتی به معنی فروتنی، بردباری و سازگار است و سپنته آرمیتی به معنی بردباری و فروتنی مقدس است. در پهلوی آن را خرد و کامل ترجمه کرده اند. سپندار مذ یکی از امشاسپندان است که مونث و دختر اهورامزدا خوانده شده است. وک موظف است که همواره زمین را خرم، آباد، پاک و بارور نگه دارد، هر که به کشت و کار پردازد و خاکی را آباد کند خوشنودک اسپندار مذ را فراهم کرده است و آسایش در روک زمین سپرده به دست اوست و خود زمین نیز نماینده این ایزد بردبار و شکیباست و مخصوصاً مظهر وفا و اطاعت و صلح و سازش است. بیدمشک گل مخصوص سپندار مذ می باشد.

پژوهش

و گردآوری از بانو رویا غ

<http://parsiandej.ir>

پارسیان دژ مرجع ایران شناسی